

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΟΛΑΝΑΚΗΣ

ΑΚΡΑΝ τῆς τύρρης, παρὰ τὴν ἀγαπητὴν τοῦ τὴν ἥρεμον ἀκτὴν τῆς Μου- νυχίας ἔσθυσσε σχεδὸν λη- σμονημένη μία δόξα τῆς νεοελληνικῆς τέχνης, ὁ Κωνσταντῖνος Βολανάκης.

Ἦτο ἀναμφισβητήτως ὁ κορυφαῖος τῶν Ἑλλη- νων θαλασσογράφων. Ἡσθάνθη ἐν τῇ ψυχῇ τὴν Ἑλλ. φύσιν, τὴν θάλασσαν τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ἐξόχως ποιητικὴν καὶ τὴν ἀπετύπωσεν εἰς τὰς ποι- κίλας αὐτῆς ἀποχρώσεις μὲ ὅλα τῆς τὰ μυστικὰ κάλλη, μὲ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τῆς. Καὶ ἄλλοι προσεπάθησαν ν' ἀποδώσουν διὰ τοῦ χρωστῆρος τὴν Ἑλληνικὴν αὐτὴν θάλασσαν· ἀλλὰ κανεὶς δὲν προσ- ῆγγισεν εἰς τοῦ Βολανάκη τὴν δύναμιν καὶ τὴν αἰ- σθησιν καὶ τὴν τέχνην. Οἱ πίνακες τοῦ Βολανάκη θὰ παραμείνουν ὡς αἱ ωραιότεραι θαλασσογραφίαι τῆς νεωτέρας ἐν Ἑλλάδι τέχνης, ὡς τὰ γνησιώτερα καὶ τὰ περιχαλλέστερα ἐγκαλλωπίσματα αὐτῆς, ἀλ- λά συγχρόνως καὶ ὡς διδάγματα τέχνης καὶ πρό- τυπα διὰ τοὺς μεταγενεστέρους ζωγράφους μας.

Ὁ Βολανάκης, μία φύσις ἐξόχως ἀγαθὴ καὶ μία ἱκανότης ἐξόχως καλλιτεχνικὴ, παρήγε τὰ ἔργα του χωρὶς κόπον διότι ἡσθάνετο, διότι ἤξευρε πῶς ἔπρεπε νὰ βλέπῃ τὴν θάλασσαν, εἰσέδυνε εἰς τὰ ἀ- νήσυχά στέρινα τῆς, εἶχε τὴν ἀντίληψιν γοργὴν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν σταθεράν. Ἡ θάλασσα ἡ γαλήνια καὶ ἡ τρικυμιῶσα, τὰ χαριτωμένα ἀκρογιάλια καὶ οἱ ἀπότομοι βράχοι, αἱ ἀλιευτικαὶ λέμβοι καὶ αἱ πα- ραλίαι, αἱ ἀρχαῖαι νῆες καὶ ἡ ἀρμάδες τῆς ἐπανα- στάσεως, ἀπόψεις γαλήνης καὶ ἐπείσδρια ναυμαχιῶν, νύκτες καὶ χαράγματα, ἐλάμβανον διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Βολανάκη ἐπὶ τῆς ὀθόνης ψυχὴν καὶ ἔκφρασιν· πολλοὶ πίνακες τοῦ εἶνε ὁλόκληρα ποιήματα καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν σελίδες ἱστορικαὶ παλλόμεναι.

Ὁ Βολανάκης εἰργάσθη διὰ τὴν τέχνην ἀδιαλεί- πτως, ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας μέχρι προκεχωρηκότος γήρατος. Καὶ τοι ὁ βίος του δὲν ὑπῆρξε ρόδινος— βίος Ἑλληνοῦ καλλιτέχου! —καίτοι περιεπάτο συχνὰ ὑπὸ οἰκογενειακῶν περιπετειῶν, καίτοι τὸ περιβάλλον ἦτο ἀπογοητευτικόν, ἐν τούτοις καρτε- ρικῶς ἠγωνίσθη τὸν καλὸν ἀγῶνα καὶ ἐν τῇ σιγῇ ἥτις περιέβαλε τὸν θάτατον του συμβολίζεται ἡ ἥρε- μία τοῦ πνεύματός του. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ἐν κυριο- λεξείᾳ ὅτι ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου. Προση- νῆς, ὁμιλητικὸς, μεσιδῶν καὶ ἀνεκδοτολογῶν, χω- ρὶς συναδελφικὰς μικροραδιοιουργίας ἢ ἰδιοτροπίας ἐπιδεικτικὰς, φιλήσυχος, ἔδλεπε ἀπὸ τὴν εὐθυμὸν

ᾧ τὴν ζωὴν, καίτοι συνήντα ἀκάνθας πολλάκις αἰχμηράς.

Ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης τὴν 17 Μαρτίου 1837, ἐκ πατρὸς ἔλκοντος τὴν καταγω- γὴν ἐκ Σάμου. Τὰς σπουδὰς τοῦ ἐπεράτωσεν εἰς τὸ Γυμνάσιον Σύρου, ἐν ᾧ δὲ 1856 μετέβη εἰς Τερ- γέστην προσληφθεὶς ὑπὸ συγγενοῦς τοῦ εἰς ἐμπορι- κὸν κατὰσταμα. Ἀλλ' ἐν τῷ Βολανάκῃ ἐνυπῆρχεν ὁ πρὸς τὴν τέχνην ἔρως καὶ, μετὰ τεσσάρων ἐτῶν ἐμπορικὴν ζωὴν, ἀπῆλθεν εἰς Μονάχον εἰσελθὼν διὰ διαγωνισμοῦ εἰς τὴν αὐτόθι καλλιτεχνικὴν σχολήν.

Ὁ Βολανάκης ὑπῆρξεν εὐτυχὴς εἰς τὰς σπου- δὰς του, καθοδηγηθεὶς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον Πιλότι. Μετὰ τὰς σπουδὰς τοῦ ἐγκατεστάθη εἰς Τεργέστην ἐνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1884, ὅτε τῇ προτροπῇ τοῦ συγγενοῦς τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Ἀφεντούλη ἐγκατεστάθη εἰς Πειραιᾶ, ἐνθα καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς ὑστάτης πνοῆς. Μόλις ἀφίκετο εἰς Πειραιᾶ, διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξε μέχρι ἐσχάτων, ὅτε ἀπεχώ- ρησεν ἐνεκα λόγων υγείας.

Τὰ ἔργα τοῦ Βολανάκη εἶνε πολλά. Τὸ πρῶτον ἔργον του, ὅπερ καὶ κατέστη ὀνομαστόν, εἶνε ἡ «Ναυμαχία τῆς Λίσσης» γραφεῖσα τῷ 1868· πα- ριστᾷ τὸ αὐτοκρατορικὸν πλοῖον ναυμαχοῦν. Ἐκτε- θέν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Αὐστριακῆς καλλιτεχνικῆς Ἑταιρείας εἰς Βιέννην ἠξιώθη βραβεῖου, τὸ ἠγόρα- σεν δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀντὶ τετρακισ- χιλίων φιορινίων. Ὁ «Νέος Ἑλεῦθερος τύπος» μακρὰν ἐπαινετικὴν ἐδημοσίευσεν τότε κριτικὴν. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του ἐθραβεύθη ἐπίσης, ἐν τῇ ἐκ- θέσει τοῦ Μονάχου, ἡ «Πυρπόλησις τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη» (ἀγορασθεῖσα ὑπὸ πλουσίου Ἀγγλου), ἡ «Ναυμαχία τοῦ Τράφαλγαρ» ἀγορασθεῖσα ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Λονδίνου, ἡ «ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία» ἥτις ἀνάκειται ἐν τῷ ὑπουρ- γείῳ τῶν Ναυτικῶν, κοσμοῦσα τὴν αἴθουσαν τοῦ ὑπουργοῦ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἐπίσης ἔργων του εἶνε ἡ «Ἐξοδος τοῦ Ἀρεως», ἡ «Ἐπάνοδος τῶν Ἀργοναυτῶν», πλεῖστοι δὲ εἶνε αἱ θαλασσογραφίαι τοῦ αἰ εἰλημμένοι ἐκ τῆς Πειραικῆς ἀκτῆς.

Ὅπως ἔζησεν, οὕτω καὶ ἐκηδεύθη ὁ συμπαθέ- στατος καλλιτέχνης. Ἡρέμα, χωρὶς κανεὶς σχεδὸν νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Ὁ Νιρβάνας ἔγραψε περὶ τῆς κη- δείας του : «Ἦτο σπαραγμός· πέντε ἄνθρωποι ἀ- κολουθοῦσαν τὴν κηδεῖαν του». Τὸ γεγονός θὰ ἔ- καμεν ἴσως ἐκπληξιν, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς καμμίαν ἀπ' ἐναντίας ἀποροῦμεν πῶς ἦσαν πέντε καὶ δὲν ἦσαν τρεῖς οἱ ἀκολουθοῦντες. Καὶ ἄλλοτε μᾶς ἐ- δόθη ἀφορμὴ ἀπ' αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν στηλῶν νὰ ταλανίσωμεν τὴν τύχην τῶν λογίων καὶ τῶν καλλι-

τεχνῶν μας καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀστοργίαν τῆς τε ἐπισήμου ἀρχῆς καὶ τῆς κοινωνίας. "Όταν ἀπέθανεν ὁ Γερμανὸς ζωγράφος Μέντσελ ἡγεμονικαὶ ἀπεδόθησαν εἰς τὸν νεκρὸν του τιμαὶ· ἐδῶ οἱ καλλιτέριοι καλλιτέχνηι μας θνήσκουν ἀσημοί, χωρὶς καμμίαν ἐκδήλωσιν ἐπισήμου συμμετοχῆς εἰς τὸ πένθος. "Όλοι αἱ τιμαὶ ἐπιφυλάσσονται εἰς τραπεζίτας ἢ πολιτευομένους· δι' αὐτοὺς σωρεύονται στέφανοι καὶ κινητοποιοῦνται στρατεύματα, καὶ παρατάσσονται σχολεῖα, καὶ ξεσκονίζονται ρενδικόται, καὶ ἐκπέμπονται σαλπίσματα, καὶ ἐκδίδονται ψηφίσματα, καὶ συνωστίζονται περίεργα τὰ πλήθη. Οἱ καλλιτέχνηι μας θνήσκουν ὅπως καὶ τὰ ἄνθη ἀθορύβως, χωρὶς ἐπίδειξιν· ἢ κοινωνία ἥτις ἐν τῇ ζωῇ ἀγνοεῖ τὴν ὑπαρξίν των, δὲν εἶνε δυνατόν βέβαια νὰ συγκινήθῃ διὰ τὸν θάνατόν των· οἱ καλλιτέχνηι εἶνε τόσῳ πτωχοὶ τόσῳ ταπεινόφρονες!

Κ' ἐν τούτοις ὁ Βολανάνκης ἦτο ἰκανότης καλλιτεχνικῇ πρώτης τάξεως· δι' αὐτὸ ἱσῶς ὑπῆρξαν ἐφημερίδες αἰτίνας οὔτε εἰς τὰ κοινωνικὰ δὲν ἀνήγγειλαν τὸν θάνατόν του, ἄλλαι δὲ αἰτίνας πρό τινας

ἐδημοσίευσαν εἰς τρεῖς ἀπόψεις τὸν Παπαμικρόπουλον δὲν ἠξίωσαν τῆς τιμῆς νὰ δημοσιεύσουν οὐτ' ἐν στίχοις τῆς μορφῆς τοῦ Βολανάνκη.*) Ἀλλὰ καὶ τί νὰ εἴπῃ τις καὶ διὰ τὴν Ἑθνικὴν ἀλλ' ἐρμητικῶς κλειστὴν Πινακοθήκην μας, ἥτις δὲν ἐπρόλαβε ν' ἀγοράσῃ οὔτε ἐν ἔργον του;

Ὁ βασανισθεὶς ἐν τῇ ζωῇ καλλιτέχνης ἀναπαύεται ἤδη πλησίον τῆς λατρευτῆς του θαλάσσης· ἔστω ἢ ἀνάπαυσις τοῦ ἀδιατάρακτος. Ὁ Βολανάνκης ἂν ἀπέθανε σήμερον, θὰ ζήσῃ ἐν τῇ τέχνῃ ἀκριβῶς ἀπὸ σήμερον καὶ θὰ ζήσῃ πολὺ περισσότερον ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἐκλιπαρήσαντας τὰ θωπεύματα τῆς φήμης.

ΔΙΚ.

*) Προσωπογραφίαν τοῦ Βολανάνκη ἐδημοσίευσεν ἡ «Πινακοθήκη» ἐν τόμῳ Β' σελ. 240. Πρὸς τοῦτους ἐδημοσίευσεν καὶ τὰ ἐξῆς ἔργα του: Ἡ ἐπ' ἀνόδου τῶν Ἀργοναυτῶν. — Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία. — Ὑποπόλις τουρκικῆς ναυαρχίδος. — Ἡ ἐξόδος τοῦ Ἀρσῶς. — Παλιόροια.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Παλαιολόγου ἐπιτροπὴ ἐξέδωκε προκήρυξιν διαγωνισμοῦ, καθ' ἣν μέχρι τῆς 2 Ἰουνίου 1908 δέον οἱ διαγωνισθησόμενοι νὰ ἀποστείλουν τὰ προπλάσματα εἰς Ρώμην. Ἡ ἑλλ νόδικος ἐπιτροπὴ εἶνε ὀκταμελής. Τὸ α' βραβεῖον εἶνε 5,000 δρ. τὸ β' 2,000 καὶ τρεῖς ἄλλα ἐκ 1,000 ἕκαστον.

Σχετικῶς πρὸς τὴν προκήρυξιν ἐλάβομεν παρὰ γνῶστοῦ καλλιτέχνη τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν, ἀπηχοῦσαν τὴν γνώμην ὧλον τῶν ἐν Ἀθήναις γλυπτῶν.

Φίλε κ. Διευθυντά,

Ἡ «Πινακοθήκη» ὡς περιοδικὸν εἰδικῶς καλλιτεχνικὸν θὰ δελήσῃ, εἶμαι βέβαιος, νὰ φιλοξενήσῃ μίαν διαμαρτυρίαν, νὰ υἱοθετήσῃ ἐν παράπονον καλλιτέχνη, ὅστις πιθανὸν νὰ μὴ εἶνε διάσημος, ἀλλ' εἶνε τοῦλάχιστον Ἑλλην. Πρόκειται διὰ τὸν πολυβασανισμένον ἀνδριάντα τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἐπέπρωτο καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προκηρύξει τοῦ διαγωνισμοῦ νὰ εἶναι ἀτυχής. Ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ἀνδριάντος ἀποτελουμένη ἀπὸ καλοὺς καγαθοὺς ἄνδρας, καὶ δι' βουλευφόρους, ἀλλὰ μὴ ἔχοντας πολὺ φιλικὰς σχέσεις μετ' τὴν ἀληθινὴν τέχνην, ἐξέδωκε ἕνα φεγγῶν. Ἡ προκήρυξις τῆς εἶνε ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐλαττωματικὴ, τὴν διέπει πνεῦμα ξενομανίας καὶ καθιεροῖ ὁρους δυσεφαρμογῶν.

Θὰ φανῶ σύντομος.

1) Ὁ διαγωνισμὸς θὰ εἶνε διεθνής. Δύνανται δηλονότι νὰ μετάσχουν καὶ ξένοι καλλιτέχνη. Ἰσως θεωρηθῇ τοῦτο πρόσβλητικὸν διὰ τοὺς Ἕλληνας καλλιτέχνας, ὧν τίθεται ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ ἀξία. Ἀλλὰ ὁ σπουδαιότερος λόγος δι' ὃν δὲν ἔπρεπε νὰ μετάσχουν ξένοι εἶνε ὅτι ἀδύνατον ἕνας Βέλγος, ἢ Ἰταλός, ἢ Γερμανός, ἢ Γάλλος νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν, νὰ συμβολίσῃ εἰς τὴν μορφήν τοῦ Παλαιολόγου καὶ αἰσθήματα τοῦ Γένους, νὰ νοήσῃ τί ἐστὶ Παλαιολόγος καὶ μάλιστα διὰ τοὺς νεώτερους Ἕλληνας. Τὸ ἔργον τοῦ ξένου μπορεῖ νὰ εἶνε τεχνικόν, ἴσως ἀριστοτέλειον· ἀλλὰ δὲν θὰ εἶνε ἑλληνικόν, δὲν θὰ μᾶς ἐμπνέει τίποτε, θὰ εἶνε κατὰ τι παρὰ

σακτόν. Δὲν πρόκειται περὶ ἀπλοῦ ἀνδριάντος, ἐνὸς εὐεργέτου ἢ στρατηγοῦ ἢ ποιητοῦ. Ἀγαλμα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου σημαίνει ἰδέαν, εἶνε σύμβολον, ἐκπροσωπεῖ τὰ παθήματα γενεῶν, τὰ ἰδεώδη μιᾶς φνίξης. Ἀνθρώπος ποῦ δὲν ἔζησε εἰς τὸν λαὸν αὐτόν, δὲν δύναται νὰ νοιώθῃ μέσα του τὸ αἶσθημα ἐνὸς ἰδιαιτέρου πατριωτισμοῦ καὶ συνεπῶς ὁ ξένος γλύπτης θὰ εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἀγαλμα τὴν ψυχὴν, ἢ ὅποια πρέπει νὰ ἐνυπάρχῃ. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀριστοτεχνιμάτων, ἀλλὰ ἐπισχύσεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ οὔτε περὶ ἀριστοτεχνήματος δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν. Ἐπειδὴ ξένοι θὰ διαγωνισθοῦν ἄρα θὰ ἔχωμεν ἀριστοτεχνήματα; Ξένοι γλύπται τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως θὰ λάβουν μέρος, μετ' τὴν γλίσχρον ἀμοιβὴν καὶ μετ' τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως. Ἀλλὰ καὶ ὀνομαστοὶ καλλιτέχνηι ἂν κατέλθουν εἰς τὸν διαγωνισμόν, ποῖος μᾶς ἐγγυᾶται ὅτι δὲν θὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πάθημα τῆς «Ἑλλάδος στεφούσης τὸν Βύρωνα», τῆς γνωστῆς παραμύθου δηλ. τοῦ Ζαπτεῖον;

Ἀλλ' ἡ ξενομανία ἐπεκτείνεται. Ξένοι θὰ κρίνουν τὰ ἔργα καὶ δι' ἀββάδες καὶ ἀρχαιολόγους. Ἀλλὰ τί σχέσιν ἔχει ἡ ἀρχαιολογία μετ' τὴν τέχνην. Ἐχάθησαν καλλιτέχνηι ξένοι ὑπέροχοι νὰ κρίνουν; Ἄς ὑπῆρχον καὶ δύο τρεῖς ἱστορικοί, δι' ὧς νὰ κρίνουν τὸν ἱστορικόν δηλ. τὸν Βυζαντινὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου· ὁ Στυργόφορος καὶ ὁ Δάμπος ἤρουν. Καὶ τὰ ἔργα θὰ σταλοῦν εἰς Ρώμην. Ἀλλὰ τὰ ἔργα στελλόμενα εἰς Ρώμην (δαπάναις τῶν καλλιτεχνῶν... "Ὡ μεγάπλοτοι Ἕλληνες καλλιτέχνηι, ἐτοιμασθήτε νὰ νηστεύετε διὰ τὰ ναῦλα!) ὑπόκεινται εἰς καταστροφὴν· πολλὴ ἐνδεχόμενη νὰ σπάσουν, ἐνῶ οἱ κριταὶ ἐρχόμενοι εἰς Ἀθήνας δύνανται μόνον δὲν ἐπάρχει φόβος νὰ σπάσουν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀφελήζοιεν εἰς τὴν ὕλην των.

2) Ἡ ἐπιτροπὴ δορίζει λεπτομερῶς τὴν στάσιν τοῦ ἀνδριάντος. Ὁ Παλαιολόγος πρέπει ὀριστημένως νὰ εἶνε πεζός, ὀρθός, μετ' γυμνὸν τὸ ἔσφος καὶ εἰς τοὺς πόδας του νὰ κείται νεκρὸς γενίτσαρος.